

Sahibi / Owner /
(Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Adına)
(On Behalf of Bingol Universty Theology Faculty)
Prof. Dr. Hakan OLGUN

Editör / Editor /
Yrd. Doç. Dr. Thamer HATAMLEH
Editör Yardımcıları / Assistants /

Ar . Gör. Hüsnü TURGUT
Ar . Gör. Eyüp SEV NÇ
Ar . Gör. Muhammed ASLAN

Yazı leri Müdürü / Editor in Chief
Yrd. Doç. Dr. Mehmet irin AY

Baskı Yeri ve Tarihi / Publication Place and Date
25 Haziran 2017

Kapak ve Sayfa Tasarım
emal Medya Tasarım Of si
semalmedya@gmail.com

Baskı / Printing
Enes Basın Yayın ve Matbaacılık Ltd. ti.
Litros Yolu, Fatih Merkezi No: 12/210
Topkapı / stanbul - Tel: 0212 501 47 63

Yayın Kurulu / Editorial Board
Prof. Dr. Hakan OLGUN
Prof. Dr. Orhan BA ARAN
Doç. Dr. Mustafa KIRKIZ
Doç. Dr. Nusret in BOLELL
Doç. Dr. Ousama EKHTIAR
Yrd. Doç. Dr. Muhammed ÇETK N
Yrd. Doç. Dr. Murat KAYA
Yrd. Doç. Dr. Abdulnasır SÜT
Yrd. Doç. Dr. smail NAR N
Yrd. Doç. Dr. Muhit in ÖZDEM R
Yrd. Doç. Dr. Emrullah ÜLGEN
Yrd. Doç. Dr. Mehmet irin AY
Yrd. Doç. Dr. Bedret in BASU UY

Yazı ma Adresi / Corresponding Adress
Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
12000 B NGÖL
Tel: +90 (426) 2160005 - Fax: +90 (426) 2160035

Elektronik Posta / E-Mail
bingolilahiyatdersigi@hotmail.com

Danışma Kurulu / Advisory Board

Prof. Dr. brahim ÇAPAK (Bingöl Üniversitesi) Prof. Dr. Abdulaziz BEK (Sebahattin Zaim Üniversitesi) Prof. Dr. Abdurrahman ACAR (Dicle Üniversitesi) Prof. Dr. Abdülaziz BAYINDIR (stanbul Üniversitesi) Prof. Dr. Adnan DEM RCAN (stanbul Üniversitesi) Prof. Dr. Ali AKYÜZ (Marmara Üniversitesi) Prof. Dr. Bilal AYBAKAN (bn Haldun Üniversitesi) Prof. Dr. Cafer Sadık YARAN (On Dokuz Mayıs Üniversitesi) Prof. Dr. Cemalettin ERDEMC (Siirt Üniversitesi) Prof. Dr. Erkan YAR (Fırat Üniversitesi) Prof. Dr. Faruk BE ER (Marmara Üniversitesi) Prof. Dr. Fethi Ahmet POLAT (Mu Alparslan Üniversitesi) Prof. Dr. Fuat AYDIN (Sakarya Üniversitesi) Prof. Dr. Giyasettin ARSLAN (Fırat Üniversitesi) Prof. Dr. Halit ÇALI (Necmettin Erbakan Üniversitesi) Prof. Dr. Hayati AYDIN (Yüzüncü Yıl Üniversitesi) Prof. Dr. Hüseyin HANSU (stanbul Üniversitesi) Prof. Dr. brahim YILMAZ (Atatürk Üniversitesi) Prof. Dr. İlyas ÇELEB (stanbul 29 Mayıs Üniversitesi) Prof. Dr. Mehmet ERDEM (Fırat Üniversitesi) Prof. Dr. M. Halil Ç ÇEK (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi) Prof. Dr. M. Mahfuz SÖYLEMEZ (stanbul Üniversitesi) Prof. Dr. M. Sait M EK (Necmettin Erbakan Üniversitesi) Prof. Dr. Mehmet KUBAT (nönü Üniversitesi) Prof. Dr. Muhammed ÇEL K (Dicle Üniversitesi) Prof. Dr. Musa Kazım YILMAZ (Harran Üniversitesi) Prof. Dr. Musa YILDIZ (Gazi Üniversitesi) Prof. Dr. Mustafa A İRMAN (Atatürk Üniversitesi) Prof. Dr. Nurettin CEV Z (Gazi Üniversitesi) Prof. Dr. Osman GÜRBÜZ (Atatürk Üniversitesi) Prof. Dr. Osman TÜRER (Kilis 7 Aralık Üniversitesi) Prof. Dr. Ömer Mahir ALPER (stanbul Üniversitesi) Prof. Dr. Ömer PAK (Hakkâri Üniversitesi) Prof. Dr. Re at ÖNGÖREN (stanbul Üniversitesi) Prof. Dr. Sahip BEROJE (Yüzüncü Yıl Üniversitesi) Prof. Dr. Mehmet KATAR (Ankara Üniversitesi) Prof. Dr. aban Ali DÜZGÜN (Ankara Üniversitesi) Prof. Dr. amil DA CI (Ankara Üniversitesi) Prof. Dr. ehmus DEM R (Atatürk Üniversitesi) Prof. Dr. uayıp ÖZDEM R (Amasya Üniversitesi) Prof. Dr. Vecdi AKYÜZ (Marmara Üniversitesi) Prof. Dr. Yusuf Ziya KESK N (Harran Üniversitesi) Prof. Dr. Eyyüp TANRIVERD (Dicle Üniversitesi) Prof. Dr. Necmettin GÖKKIR (stanbul Üniversitesi) Doç. Dr. Abdurrahman ATE (nönü Üniversitesi) Doç. Dr. Metin Y T (Dicle Üniversitesi).

Sayı Hakemleri / Referee Board of Thisissue

Prof. Dr. Orhan BA ARAN (Bingöl Üniversitesi), Prof. Dr. Osamah Ali AL-FAKEER (Yarmouk University/Ürdün), Prof. Dr. Nurettin TURGAY (Dicle Üniversitesi), Prof. Dr. Abdullah AL-RABABAH (Naif Arab University for Security Sciences/Suudi Arabistan), Prof. Dr. brahim YILMAZ (Atatürk Üniversitesi), Doç. Dr. Mustafa KIRKIZ (Bingöl Üniversitesi), Doç. Dr. Ousama EKHTIAR (Bingöl Üniversitesi), Doç. Dr. Nasser braheim Fadhel AL-BANNA (Al-Imam Mohammad Ibn Saud Islamic University/ Suudi Arabistan), Doç. Dr. Mustafa ÖNCÜ (Dicle Üniversitesi), Doç. Dr. Enes ERD M (Fırat Üniversitesi), Doç. Dr. Metin Y T (Dicle Üniversitesi), Yrd. Doç. Dr. smail NAR N (Bingöl Üniversitesi), Yrd. Doç. Dr. Bedri ASLAN (Batman Üniversitesi), Yrd. Doç. Dr. Muhittin ÖZDEM R (Bingöl Üniversitesi), Yrd . Doç. Dr. Maysoon MARAZIQ (Tayba University/Suudi Arabistan), Yrd. Doç. Dr. Bedrettin BASU UY (Bingöl Üniversitesi), Yrd. Doç. Dr. Ömer TOKU (Bingöl Üniversitesi), Yrd. Doç. Dr. brahim USTA (Bingöl Üniversitesi), Yrd. Doç. Dr. Mahmoud Mohammad QADDOM (Bartın Üniversitesi), Yrd. Doç. Dr. Cengiz MÜRSELOV (Bingöl Üniversitesi), Yrd. Doç. Dr. Abdulnasır SÜT (Bingöl Üniversitesi), Yrd. Doç. Dr. Muhammad Noor YOSUF (nönü Üniversitesi), Yrd. Doç. Dr. Faisal AL-JAWABRAH (Al-Imam Mohammad Ibn Saud Islamic University/ Suudi Arabistan), Yrd. Doç. Dr. Vezir HARMAN (Namık Kemal Üniversitesi), Yrd. Doç. Dr. M. Cüneyt GÖKÇE (Harran Üniversitesi), Yrd. Doç. Dr. Marwan AL-RAYAHNAH (Motah University/ Ürdün), Yrd. Doç. Dr. Melek BA CI (Bingöl Üniversitesi), Yrd. Doç. Dr. Emannullah POLAT (Bingöl Üniversitesi), Yrd. Doç. Dr. Firas AL-SHAYEB (Yarmouk University/Ürdün), Yrd. Doç. Dr. Muzaffer ÖZL (Fırat Üniversitesi), Yrd. Doç. Dr. Yusuf AYDO DU (Bingöl Üniversitesi), Ö r. Gör. Aslam JANKIR (Mardin Artuklu Üniversitesi).

Tarafah b. el-'Abd'in şiirlerinde Hikmet

Abdullah BEDEVA*

Geliş Tarihi: 24.04.2017, Kabul Tarihi: 01.06.2017

Öz

Tarafah b. el-'Abd miladi 543 yılı civarında soylu bir aileye mensup olarak dünyaya gelmiştir. Babasını çocukken kaybetmiş ve akrabaları tarafından haksızlıklara uğratılmıştır. Genç yaşta hayatını kaybetmesine rağmen cahiliye döneminin önemli şairleri olan muallaka sahipleri arasında yer almıştır. Onun şiirleri genelde hiciv, vasıf, hamase ve fahr gibi konulardan oluşmaktadır. Özellikle ölüm ve hayat gibi konulardaki şiirlerinde hikmetli ifadeler açık bir şekilde kendini göstermektedir. Bu çalışmada Tarafah'ın hayatına ve hikmet kavramına kısaca değindikten sonra onun şiirlerindeki hikmet olgusunu ve hikmetli ifadeleri tahlil etmeye çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Tarafah, şiir, Hikmet.

Wisdom in Poems of Tarafah b. al-'Abd

Abstract

Tarafah b. al-'Abd was born as a member of a noble family around 543 A.D. He lost his father in his childhood and was subjected to injustice by his relatives. Despite losing his life at a young age, he was one of the most important poets of the

* Okt., Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Arap Dili ve Belagatı Anabilim Dalı Öğretim Elemanı (abedeva@bingol.edu.tr)

pre-Islamic age of ignorance. His poems generally consist of satire, qualification, valor and praise. The wise expressions manifest themselves clearly especially in his poems about death and life. In this study, we attempted to analyze the fact of wisdom and wise expressions in his poems after briefly mentioning Tarafe's life and the concept of wisdom,

Keywords: Tarafe, Poetry, Wisdom

Giriş

İslam'dan önce İir, cahiliye toplumunda çok önemli bir yeri vardı. İir genel olarak çeşitli sosyo-kültürel ve psikolojik şartlar muvacehesinde İirin içine doğan bir manayı, fasih ve belâzî bir üslapta, vezinli ve kafiyeli olarak dile getirmesidir. Cahiliye döneminde belli anlam ve konular içeren İir, genel olarak medih, hiciv, mersiye, fahr, hamase, aklî vb. ana temalardan oluşmaktaydı.

Arap toplumunda İir, içinde yetitilmiş toplumu İiriyle yönlendiren, onun kültürünü ve önemli olaylarını kayıt altına alarak nesilden nesile aktaran, toplumun duygularının ve toplumun hassasiyetle üzerinde durduğu bazı değerlerin temsilcisi, kabilelerin sözcüsü ve medâr-ı iftihârı olan önemli bir şahsiyettir.

Eski Arap toplumunda her yıl periyodik olarak Ukaz, Devmetu'l-Cendel, Muakkar, San'a, Hadramevt, Umman, Suhâr ve Sihr gibi panayırlar düzenlenerek bu panayırlarda alıveriler yapıldığı gibi İairler edebî mahsulleri olan İirlerini insanlara sunmakla maharetlerini ortaya koyup öhret kazanırlardı.

Kurulan bu panayırlarda her yıl İir müsabakaları düzenlenirdi. Bu müsabakalar sonucunda seçilen İirler altın suyu ile yazılarak Kabe'nin duvarına asılıyordu. Bu İirler, Arap edebiyatında "muallaka" ismi ile meşhurlu olmuştur.¹

Muallaka İairleri sayısı ve isimleri hususunda farklı görüşler olsa da herkesin ittifak ettiği isimlerden birisi de genç yaşta hayatını kaybeden Tarafe b. el-'Abd'dir. Tarafe'nin İirlerinde hikmet adlı bu çalınmamızda Tarafe'nin hayatı hakkında kısaca bilgi sunduktan sonra hikmetin anlamı ve İslam öncesi ve sonrası kullanımından kısaca söz edip hikmetli İirleri tahlil etmeye çalışacağız.

1 İbn Reşîk, Ebu Ali el-Hasan, *el-'Umde fi mehasini's-ş-i'ri ve âdâbihi ve nakdihi*, (thk. Muhammed Muhyeddin Abdulhamid), Beyrut, 1981, I, 96

1-Tarafe'nin Hayatı

Tarafe b. el-'Abd b. Sufyan b. Sa'd b. Mâlik b. Dabia b. Kays b. Sa'lebe b. Ali b. Vâil el-Bekrî el-Vâilî'nin, kaç yılında dünyaya geldi iyle ilgili kaynaklarda farklı tarihler geçmekle beraber miladî 543 yılı civarında do du u tahmin edilmektedir.² Asıl adı 'Amr olan air "ılgın" anlamına gelen "Tarafe" lakabı ile me hur olmu tur. air, bu ifadeyi bir iirinde kullandı ı için kendisine lakap olarak verildi i tahmin ediliyor. Babası Bekr b. Vâil kabilesinden el-'Abd b. Sufyan, annesi Dubay'a b. Rebi'a kabilesinden Verde'dir.³ Soylu bir aileye mensub olan Tarafe'nin ailesinde, kız karde i Hırnık (ö. 580) dayısı Mutellemis (ö. 580), amcası Murakkı el-As ar ve Murakkı el-Ekber gibi airler yeti mi tir. Tarafe, henüz küçük ya ta iken babasını kaybetmi tir. Babası öldükten sonra amcaları onun annesini mirastan mahrum bırakmı lar. Tarafe bu olaya olan tepkisini iirinde u ifadeler ile dile getirmektedir.⁴

**

"Ailesinden uzak ve ufak çocuklar sahibi olan Verde'nin hakkını neden bekletip vermiyorsunuz".

**

"Akrabalardan gelen zülüm, ona keskin bilenmiş Hint kılıcının darbesinden daha acı vericidir"

**

"Bazen küçük bir hadise büyük hadiselere yol açar, öyle ki bu yüzden kanlar akmaya devam eder".⁵

Amcaları tarafından u radı ı haksızlıklar nedeniyle onları iirlerinde hiciv etmi ve kendisini arap ve dünya lezzetlerine kaptırarak düzensiz bir hayat ya amaya ba lamı tır. Tarafe'nin ya am tarzını iirlerinden anlamak mümkündür; zira kendisi de ya am tarzını iirlerine yansıtarak u ifadeleri kullanmaktadır:

2 ez-Zirikli, Hayruddin, *el-A'lam*, Dâru'l-ilm li'l-melâyin, Beyrût 2002, III, 225; Hanna el-Fâhûrî, *Târihu'l-edebi'l-arabî, (el-edebu'l-kadim)*, Dâru'l-cil, Beyrût, 1998, s. 230

3 ez-Zevzenî, Ebu Abdillâh el-Hüseyni b. Ahmed, *Şerhu'l-muallakâti'l-'aşri*, Dâru'l-Mektebeti'l-Hayat, Beyrût, 1983, s. 81; Kenan Demirayak, *Arap Edebiyatı Tarihi I*, Fenomen yay., Erzurum 2012, s. 195

4 Ahmed el-skenderî-Ahmed Emin-Ali el-Cârim-Abdulaziz el-Bi rî-Ahmed Dayf, *el-Mufassal fi târihi'l - edebi'l-arabî*, Dâru'l- hyai'l-'Ulüm, Beyrût, trs. s. 65

5 Tarafe b. el-'Abd b. Sufyan b. Sa'd b. Mâlik, *Divanu Tarafe*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 2003, s. 13-36

**

**

*İçki içmem, zevk sürmem ve eski ve yeni malımı satıp infak etmem, bütün aşiretin, katran ile boyanmış devenin korunduğu gibi beni korumaya başlayana kadar devam etti.*⁶

Bu ekilde ya amaya devam ederek etrafındakilerin tepkisini çeken air, içinde ya adı ı toplum tarafından dı lanır. Bu tepkiler sonrası farklı yerlere gider. Ancak git i i yerlerde bir müddet kaldıktan sonra sıkıntılı günler geçirmeye ba lar ve ya adı ı sıkıntılar neticesinde tekrar akrabalarının yanına dönmek zorunda kalır.⁷ Kabilesine geri dönen Tarafe, Bekr ve Ta lib kabileleri arasında meydana gelen Besus sava ına katılarak bu sava ta hem kılıcı hem de iirleriyle mücadele ederek büyük ba arı sergiler. Sava ı kazanmaları neticesinde kabilesinde önemli bir konuma sahip olur.⁸ Elindeki malları düzensiz harçayarak tüketen Tarafe, bir müddet karde i Ma'bed'in develerine çobanlık eder, karde inin develerini de çaldırınca Bahreyn'e gider ve orada 'Amr b. Hind'in himayesinde saray airi olur.⁹ Kısa sürede 'Amr tarafından itibar gören Tarafe, dayısı el-Mütellemis ile birlikte hükümdarın nedimi olurlar.¹⁰ Bir müddet sarayda kralın nedimi olarak kaldıktan sonra bir gün kralın kız karde i hakkında iir söylemesiyle kralın tepkisini çeker. Kral Tarafe'yi dayısı ile birlikte karde i Kâbûs'un yanına gönderir. Kâbûs'un yanında fazla dayanamayan air, ona ve krala hicvetmeye ba lar. Tarafe'nin onlara hicvet i ini duyan 'Amr b. Hind onların ölüm kararını verir ve kendisinden uzak bir yerde öldürölmelerini ister. Bunun için onları, mükâfatlandırılacakları vaadiyle birer mektup vererek Bahreyn valisine gönderir. Durumdan üphelenen Mütellemis yolda kendisine verilen mektupta ölüm fermanının yazıldı ını ö renince am'a kaçar. Mütellemis Tarafe'yi uyarmasına ra men o, mektubu valiye ula tırır. Vali Tarefe'nin ölüm fermanını uygulamak istemez, ona kaçma fırsatı verir. Fakat Tarafe kaçmak

6 Tarafe, *a.g.e.*, s. 33

7 ez-Zevzenî, *a.g.e.*, s. 82

8 Demirayak, *a.g.e.*, s. 195 ; Kenan Demirayak- Nuret in Ceviz- Nevzat Yanık, *Yedi Askı (Arap Edebiyatının Harikaları)*, Ankara Okulu Yay., Ankara 2013 s. 51

9 Demirayak, *a.g.e.*, s. 195; rfan el-A kar, *Gâzî Taleymât, Târihu'l-edebi'l-arabî, Dâru'l-Fikir*, 2007, s. 431.

10 Demirayak, *a.g.e.*, s. 195; Kenan Demirayak- Nuret in Ceviz- Nevzat Yanık, *a.g.e.*, s. 51.

yerine orda kalmayı tercih eder ve sonuçta vali tarafından öldürülür.¹¹

Tarafe'nin ölüm tarihi ile ilgili kaynaklarda kesin bir bilgi yer almamaktadır. Ancak Tarafe öldürüldü ğünde kız karde i Hırnık'ın ona mersiye olarak söyledi ği şiirde onun 26 ya ğında oldu ğu belirtilmektedir. Hırnık o şiirinde öyle demektedir:

**

**

"Biz ona yirmi altı yıl saydık o, yirmi altıyı tamamlayınca olgun bir beyefendi oldu

*Onu genç olarak en iyi bir şekilde dönmesini beklerken ölümü ile yıkıldık."*¹²

Tarafe çok genç ya larda öldürüldü ğü için yirmilik genç anlamında "İbnu'l-'iştirîn" lakabı ile de anılmaktadır.¹³

2 airli şiir

Tarafe b. el-Abd cahiliye döneminin en önemli şiirleri olan muallaka sahibi şiirlerindedir. Kaynaklarda Tarafe'nin ilk olarak amcasıyla çıktığı bir seferde şiir söyledi ği bilgisi yer almaktadır. İlk olarak söyledi ği şiir de şudur,¹⁴

**

**

**

"Ey geniş arazide uçan tarla kuşu! Meydan senin yumurtla ve öt.

Ağ artık orada değil, niçin korkuyorsun? İstedığın kadar gagala.

Müjdelen; zira avcı senden uzaklaşmıştır. Fakat sabırlı ol bir gün gelecek sen de avlanacaksın".¹⁵

11 el-Hüseynî, a.g.e., s. 85-86 Şiirler, Emrullah, *Tarafe b. Abd, DİA*, XL, 14; Furat, Ahmet Suphi, *Arap Edebiyatı Tarihi*, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1996 I, 88 e - enkiti, Ahmed Emin, *el-Muallakâtu'l-aşr ve ahabâru şuarâiha*, Dâru'n-Nasr, trs. s. 16-18 el-Fâhûrî, a.g.e., s. 230, el-Kure î, Ebu Zeyd Muhammed b. Ebi'l-Hat ab, *Cemheretu eş'ârî'l-'arab*, (thk. Ali Muhammed el-Bicâvî), Nehdatu Mısır, trs., s. 92

12 el-Hüseynî, a.g.e., s. 88 e - enkiti, a.g.e., s. 15

13 Kenan Demirayak- Nuret in Ceviz- Nevzat Yanık, a.g.e., s. 51.

14 İbn Kuteybe, Ebu Muhammed Abdullah b. Müslim, *eş-Şi'r ve'ş-şu'arâ*, Beyrut, 1985 s. 103, er-Raf 'î, Mustafa Sadık, *Tarihü Âdâbi'l-Arab, Dâru'l-Kutubi'l-' İlmiyye*, Beyrût, 2000 III,173

15 Tarafe, a.g.e, s. 44

Tarafe'nin genç yaşıta vefat etmesi ve bu nedenle şiirlerinin az olmasına rağmen Arap edebiyatçıları, onu birçok cahil şiirlerinden üstün tutmuş ve bazıları onu, muallaka şiirleri içinde ikinci sıraya koymuşlardır.¹⁶ İbn-i Kuteybe; "Tarafe, şairlerin en yaratıcısıdır" demektedir.¹⁷ Lebid, Tarafe hakkında; "O, insanların en güzel şiiri söyleyenidir." demiştir. Onun şiirleri genelde hiciv, vasıf, hamase ve fahr gibi konulardan oluşmaktadır. Bunun yanı sıra cesaret ve cömertlik gibi hasletler içeren şiirleri de dikkat çekmektedir. Özellikle ölüm ve hayat gibi meselelere temas ettiği şiirlerinde mesel haline dönüşen hikmet dolu ifadeler, bariz bir şekilde kendini göstermektedir.¹⁸

Tarafa'nın şiirlerinin en bariz özelliklerinden biri, şiirlerinde hiciv bulunmasıdır. Zira uşakları haksızlıklar neticesinde etrafında bulunan birçok kişiye, hasebi ve nesebine bakmaksızın hiciv etmiştir. Nitekim şiirin şiirlerindeki bu durum onun hayatını kaybetmesine neden olmuştur.¹⁹

1-Divanı

Tarafe'nin muallaka şiirlerinden olması hasebiyle onun şiirlerinin önemli bölümünü, muallaka şiirleri teşkil etmektedir. Bunun yanı sıra farklı zamanlarda söylemiş olduğu şiirler bir araya getirilerek Tarafe'ye ait şiir divanı oluşturulmuştur. Farklı tarihlerde defalarca basılmış olan bu divan ilk olarak 1869 yılında basılmıştır (Greifswald 1869).²⁰ Daha sonra W. Ahlwardt tarafından 1870 yılında Londra'da; 1886 yılında Lübnan'da; 1902 yılında Paris'te "*el-'İkdü's-semîn fi devâvîmi's-şuşu'arâi's-sitteti'l-câhiliyyîn*" ismiyle Nâbi Âez-Zubyânî, Antere, Züheyr b. Ebî Sülmâ, Alkame b. Âbede ve Mruülkays'ın divanları ile birlikte neşredilmiştir. Divanı birçok yazar tarafından derlenmiş ve bazıları gibi Fransızcaya tercüme edilmiştir.²¹

2-Hikmet Kavramı

İlk zamanlarda Yunancada "sophia" kelimesi ile karlılıklar bulan hikmet kavramı bilimde ilim, dirayet ve zekâ anlamlarında kullanılan

16 Ali, Cevat, *el-Mufasssal fi târihi'l-arabi kable'l-İslam*, Bağdat, trs., IX, 78

17 İbn Kuteybe, *a.g.e.*, s. 103

18 İrfan el-Akâr, Gâzî Taleymât, *a.g.e.*, s. 436-441.

19 İrfan el-Akâr, Gâzî Taleymât, *a.g.e.*, s. 439

20 İrfan el-Akâr, *a.g.m.*, s. 14; el-Akâm el-Entemeri Ebû'l-Haccâc Yusuf b. Süleyman b. Âsa, *Şerhu Divâni Tarafe*, Beyrût, 2000, s. 5-6

21 Âez-Ziriklî, *a.g.e.*, III, 225

“hakhma” kelimesi ile karılığını bulmaktadır. Hikmet kelimesi Süryanicede “hakhmetha” ekinde kullanılarak bilgi, akıl anlamlarına gelir.²² Kur'an'dan önceki kitaplarda peygamberlerin vaaz ve iratları anlamında kullanıldığı gibi vahiy ve nıl anlamlarında da kullanılmıdır.²³ Arapçada hikmet kelimesi “ ” kökünden türetilen bir kelime olup menetmek, engellemek, alıkoymak anlamında kullanılmaktadır.²⁴ Aynı kökten türeyen hükümet kelimesi insanların taleplerini karılayıp onların hukuklarını muhafaza eden anlamındadır. Hakım ise hikmet sahibi anlamında olup en iyi eyi ve sanatları bütün incelikleri ile yerli yerinde yapan,²⁵ sa lam ilim ile bilen ve insanları haksızlı a karı koruyandır.²⁶

Hikmet kavramı âlimler tarafından farklı olarak tanımlanmıştır. Firûzabâdî (ö. 817/1415), *Kâmusu'l-Muhit*'te hikmeti öyle tanımlar; “*Hikmet; adalet, Kur'an, İncil, nübüvvet ve hilm anlamlarına gelir. Sözlük anlamı bir şeyin sağlamaştırılmasıdır.*”²⁷ Seyyid erif el-Cürçânî (ö. 816/1413) hikmeti, gerçe e uygun, gereksiz laftan arınmış akla uygun söz olarak tanımlamaktadır.²⁸

er-Râzî'ye (ö. 666/1268) göre hikmet, “hkm” kökünden alınmış, hakikate uygun, do ru söz, felsefe, bilgi ve ahlak anlamlarına gelir.²⁹

Ayrıca hikmet; bir eyi yerli yerine koymak, bir eyin do ru ve sa lam olması, adalet, ilim, hüküm, peygamberlik ve bir nesnenin sa lam olması anlamlarında kullanılmaktadır.³⁰

22 Ö. Faruk, Altıparmak, *Hikmet ve Felsefe İlişkisi*, Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi De - gisi, 2003, sayı: 5, s. 86-87.

23 İhan, Kutluer, *Hikmet, DİA*, XVII, 503

24 İbn-i Manzûr, Ebu'l-Fadl Cemalüddin Muhammed b. Mükerrrem, *Lisânü'l-'arab*, Dâru S - dır, Beyrût, trs., XII, 143

25 İbn Manzûr, *a.g.e.*, XII, 140

26 Cemil Sa'liba, *el-Mu'cemu'l-felsefî*, Beyrût 1992, s. 458

27 Firûzabâdî, Mecduddin Muhammed b. Yaküb, *el-Kâmûsu'l-muhît*, Müessesetü'r-risâle, 1998, s. 1091.

28 Cürçânî, Seyyid erif, *Kita.bu't-ta'rîfât*, (thk. Muhammed Sıddık el-Min evî), Dâru'l-fadile, trs., s. 81.

29 er- Razi, Muhammed b. Ebû Bekr, *Muhtâru's-sihah*, Daru'l-Kutubi'l-Mısriyye, Beyrut, 1967, s. 48

30 Ebu'l-Bekâ Eyyub b. Musa el-Hüseynî el-Kûfî, *el-Külliyât mu'cemun fi'l-mustalahât ve't-turuku'l-lugaviyye*, Müessesetü'r-risale, 1993, s. 382

Genel anlamda hikmet, insanın güzel hareketleri meleke haline getirip, nazari ilimleri elde etmesidir.³¹

Râ'ib el- sfehâni hikmeti, “Akıl ve ilim ile hakikate varmaktır ve en iyi şeyleri, en iyi ilimlerle bilmek, her şeyi yerli yerine koymak ve hem teoride hem de pratikte hakikati bulmaktır” ekinde tanımlar.³²

Hikmet kavramının farklı inançlara sahip olan slam öncesi toplumlarda da kullanıldı ı ve bunun belli bir kar ılı nın oldu unu görmek mümkündür. Eski Sümerlerde dini bir mahiyeti olan hikmet, genelde meseller ve nasihatler için kullanıldı ır. Eski Mısırlılarda hikmet, e itim ve nasihat konularına hasredildi , hikmet sahibi kabul et ikleri kimselerde hâkimiyet ve dürüstlük ön plana tutulmu tur. Hint toplumlarında hikmetin riyazetle birlikte de erlendirildi i, daha çok inziva ile ili kilendirildi i görülmektedir.³³

ran'da dini bilgi ile bütünle tirilen hikmet, do ru bilgiyi elde etmek ve ona uygun ya amak olarak ifade edilmi tir. Eski Yunanda “sophia” ifadesiyle kar ılı nı bulan hikmet, insanı ku atan pratik bilgi olarak nitelendirilmi tir.³⁴

Cahiliye Arap toplumunda hikmet, iyi eyleri tavsiye edip, ikaz etmek ve ya anmı olumsuz eylerden ibret alarak insanı olgunla tıracak ilkeler ekinde yer edinmi tir. Cahiliye airlerinin iirlerinde hikmetli ifadelere çokça rastlamak mümkündür. Zira muallaka airlerinden Zühayr b. Ebi Sülma ve Tarafe b. 'Abd gibi airlerin iirlerinde hikmetli ifadelere çokça rastlanmaktadır. Bu tür iirlerin çokça bulunması onların hikmete olan ilgilerinin bir neticesidir.

Hikmet kavramı Kur'ân da 20ayrı yerde geçmektedir. Bazen Allah (c.c) bazen de Kur'ân anlamlarına gelen hakim kelimesi 97 yerde geçmektedir.³⁵ Hikmet kavramı, tefsir kaynaklarında birlikte kullanıldı ı kelimenin etkisiyle farklı yorumlanmı tir. Genel olarak hikmet; ö ütler, anlayı , nübüvvet, Kur'ân tefsiri, ilim, akıl ile gerçe i bulma, do ru söz ekinde anlamlandırılmı tur.

31 Mustafa, Kırkız, *Zühayr b. Ebî Sülma ve Hikmet*, Basılmamı Yüksek Lisasn Tezi, anlıurfa, 1998, s. 41.

32 el- sfehâni, Ebu'l-Kasım Ra'ib el-Hüseyn b. Muhammed, *el-Mufredât fi elfâzi'l-Kur'an*, Mektebetu Nezzâr Mustafa, trs., s. 167-168

33 Altıparmak, *a,g,e.*, s. 90-92

34 Altıparmak, *a,g,e.*, s. 90-91.

35 Kırkız, *a,g,e.*, s. 43

Hadis kaynaklarına bakıldığında zaman Hz. Peygamberin (s.a.v.) farklı hadislerinde hikmet kavramı geçmektedir. Bunlardan ilk olarak akla gelen “Hikmet müminin yitip malıdır, onu nerede bulursa alsın.”³⁶ hadisidir. Bu hadiste hikmet kavramı; ilim ve bilim anlamlarında kullanılmakta ve aynı zamanda hikmetin ehemmiyetine iaret etmektedir.

Ba ka bir rivayet e Hz. Peygamber, (s.a.v.) “Ben hikmetin eviyim. Ali ise onun kapısıdır.”³⁷ demi tir. Bu hadisteki hikmet ise ilim ve nübüvvet anlamlarında kullanıldı ı görölmektedir.

bn-i Abbas’tan öyle rivayet edilir: “Peygamber (s.a.v.) beni kucaklayıp “Allah’ım! Sen ona hikmeti öğret.” diye dua etti. Buhari bu hadisi yorumlarken hikmetin peygamberlik dışında herhangi bir söz veya fiilde hakka isabet etmek anlamında olduğunu ifade eder.³⁸

Ba ka bir rivayet e Resulüllah öyle buyurur: “Gerçekten şiirin bir kısmında hikmet vardır.”³⁹ İbn Hacer (ö. 852/1449), bu hadisi yorumlarken şöyle der; “Gerçekten şiirde hakka uygun doğru sözler vardır.” Bu rivayetteki hikmet; men etmek, kötülükten alıkoymak anlamındadır.⁴⁰

Hadislerde geçen hikmet kavramının genel olarak, ilim, bilim, nübüvvet, sözde ve davranışlarda hakka isabet etmek, hakka uygun doğru söz, men etmek ve alıkoymak anlamlarında kullanıldığını söylemek mümkündür.

3 Tarafe’nin İirlerinin Hikmet Açısından Tahlili

Tarafe’nin İirleri genellikle ya adını hayatı, çekti i sıkıntıları ve bu sıkıntıların neticesinde dile getirdi i birçok hikmetleri içermektedir. Tarafe uzun ya amamı , fakat çekti i onca sıkıntı ve akrabaları tarafından maruz kaldı ı ciddi haksızlıklar, ona büyük tecrübeler kazandırmı tir. İirlerine serpi tirdi i bu hikmetlerin, tecrübelerinin bir sonucu oldu unu söylemek mümkündür.

Tarafe’nin divanına bakıldığında söyledi i hikmetlerin, ba lı ba ına bir konu tekil etmedi i, farklı konulardaki beyitlerin arasında ba lam gözetilerek söyledi i açık bir ekilde görölmektedir.

36 bn-i Mâce, Zühd, 15; Tirmizî, İlim, 19

37 Tirmizî, Menâkib, 20

38 bn-i Hacer, Ahmet el-Askalâni, *Fethu'l-bâri, şerhu Sahihi'l-Buhârî*, Beyrüt, 1996, XII, 126

39 Buharî, Edep, 90

40 bn Hacer , a.g.e., X, 537-538

Bu bölümde, Tarafe'nin divanında yer alan şiirlerden bazılarını hikmet açısından tahlil etmeye çalışacağız.

1. Ölüm ile İlgili Hikmetli Şiirleri

**

“Ölümün cömert ve iyileri çekip aldığı ve aşırı cimrinin değerli malını seçtiğini görüyorum”.⁴¹

âir, bu beyit ile ilk olarak iyilerin genelde dünyadan çabuk göç edip gitmesini, kötü olanların uzun yaşayıp yeryüzünde kötülüklerine devam etdiklerini ifade etmiştir. Tarafe'nin bu beyti söylemesinde, amcalarının annesini mirastan mahrum bırakmaları ve bu durumda etrafında kendilerine yardım edecek kimseyi bulamaması ve çevresindekilerden sık sık haksızlıklara uğraması etkili olmuştur.

İkinci olarak da varlıklı olmasına rağmen malında cimri davrananlara ve malını haksız yollarla kazanmaya çalışanlara mesaj vermektedir. Öyle ki; bir kimsenin zengin olduğu halde malını gerekli yerlerde kullanmayıp cimrilik yapmasının ve onu dünyada ebedi kalacağını gibi biriktirmesinin ve günün birinde ölümüyle malının geride kalmasının akıllıca bir iş olmadığını ifade etmektedir. Zira cimrilik neticesinde biriken değerli mal bir gün ölüm ile geride kalmaya mahkûmdur. Dolayısıyla âir malı faydalı yerlerde tüketmek gerektiğinin mesajını vermektedir.

**

“Malı, her gece eksilen bir hazine olarak görüyorum. Günlerin ve zamanın eksilttiği şey tükenmeye mahkûmdur”.⁴²

âir bu beyit ile dünya malının her geçen gün eksildiğine, elde bulunan servetin bir gün yok olacağına vurgu yapmaktadır. Servetin fani olduğunu ve hiçbir zaman yegâne güç olmadığını, eldeki servete güvenilmemesi gerektiğini kendine özgü üslubuyla dile getirmektedir.

**

“Gençliğini, vatanından uzakta (gurbette) geçiren kişinin, ömrünü yitiren (ölen) kişiden farkı yoktur”.⁴³

41 Tarafe, a,g,e, s. 34

42 Tarafe, a,g,e, s. 34

43 Tarafe, a,g,e, s. 68

Tarafe, burada gurbetin zorlu una i aret ederek öyle demi tir: Ya amını gurbet e sürdüren kimsenin ölüden hiçbir farkı yoktur. Yani ki inin ya adı ı yurdun kıymetini bilmesi gerekir. Zira vatansız insan yok olmaya mahkûmdur. Dünyada ya asa dahi hayata gözlerini yuman ölüden hiçbir farkı yoktur.

**

*“Ölümün, dünyada makamı yüce olsa bile akrabaya acımadığını görüyorum”.*⁴⁴

*“Ömrüne yemin olsun ki! Ölüm, ucu elde bulunan gevşetilmiş ip gibi zamanı gelince kişiyi ıskalamaz.”*⁴⁵

**

*“İsterse bir gün onun (akrabanın) yularını alıp çeker. Her kim ölüm ipinin ucuna düşerse yok olur”.*⁴⁶

air bu beyitlerde hiç kimsenin ölümden kurtulamayacağını ister makam mevki sahibi olsun, ister genç olsun, herkesin ölüm ile mutlaka yüzle ece ini vurgulamaktadır. Tarafe, bu beyitlerde ölümden kaçınılmazlığını imkânsız olmasını hayvanın boynuna uzunca bağlanan ancak ucu elde olup gevşetilmiş ipe benzetmektedir. Nasıl ki hayvanın boynuna bağlanan ipin ucu sahibin elinde bulunduğunda müddetçe bir yere gidemez, istediği yöne onu çeker. Aynı şekilde ki inin ipi de ölümün elinde olduğundan, istediği zaman ve mekânda onu alıp götürüleceğini ve ki inin her an ölüm ile karşı karşıya olduğunu belirtmektedir.⁴⁷ airin bu beyitleri a a idaki ayete uygun dümektedir.

*“De ki: Sizin kendisinden kaçtığımız ölüm, muhakkak sizi bulacaktır.”*⁴⁸

2 Ahlâk ile İlgili Hikmetli İirleri

**

44 Tarafe, a,g,e, s. 40

45 Tarafe, a,g,e, s. 35

46 Tarafe, a,g,e, s. 40

47 e - entemerî, a,g,e, s. 58

48 Cuma suresi, 62/8

*“Zülüm, iyileşmesi umulmayan bir hastalıktır, iyilik ise helak etmeyen bir şifadır”.*⁴⁹

Genel olarak hikmet içerikli şiirlerinde olduğu gibi şiir, bu beytini de etrafındakilerden gördüğü haksızlığın sonucu kendisinde oluşan ruh haliyle söylemiştir. Bu beyit e kendine özgü üslubuyla zulmü, ifası mümkün olmayan bir hastalığa benzetmiştir. Zira öldürücü bir hastalığa yakalanan kişi nasıl hastalığı yüzünden helak olabiliyorsa, aynı şekilde zülüm eden kişinin de bir gün i lediği zulmün altında ezilip yok olacağını ifade etmeye çalışmıştır. Beytin ikinci kısmında birinci kısma mukabil olarak iyiliğin de helak etmeyen bir hayat vesilesi olduğunu belirtmektedir.

**

*“Doğruluk, ümit vadeden kerem sahibi kişinin âdetidir; yalan ise başarısız ve kişiliksiz olanın âdetidir”.*⁵⁰

Şiir, bu beyit e doğru ki iler ile yalancı ki ilerin karakterlerini izah etmeye çalışmıştır ve doğru ki ilerin her zaman ümit vadeden ve kerem sahibi olduğunu, yalancının ise etrafına güven vermeyen ve hayatında yalancılığı yüzünden başarı elde edemeyen kişi olduğunu söylemektedir. Bu beyit, anlamca a a idaki hadisle uyumludur:

“

”

*“Doğru olunuz, Hiç şüphe yok ki doğruluk, iyiliğe götürür. İyilik de cennete götürür. Kişi doğru söyleye söyleye Allah katında siddik (doğru sözlü) diye yazılır. Yalan söylemekten sakının. Zira yalancılık kötüye götürür. Kötülük de cehenneme götürür. Kişi yalan söyleye söyleye Allah katında kezzâb (çok yalancı) diye yazılır.”*⁵¹

**

-1

*“Mal biriktirmekte hırslı ve cimri olan kimsenin kabrini, cimrilik etmeyip de malını sefa içerisinde israf eden kimsenin kabri gibi görüyorum.”*⁵²

**

-2

49 Tarafe, a,g,e, s. 14

50 Tarafe, a,g,e, s. 14

51 Tirmizî, Birr, 46

52 Tarafe, a,g,e, s. 34

*"Baktığımda, her ikisinin de üzerinde sert ve geniş taşlar bulunan topraktan iki tümsek görürsün."*⁵³

Tarafe bu iki beyit e uç noktadaki iki ki iye i aret etmektedir. öyle ki; bunlardan biri a ırı cimri, hak sahiplerine hakkını vermede ve ihtiyaç sahibinin ihtiyacını gidermede a ırı tutumlu olan kimse, di eri ise malını harcamada a ırıya giden kimsedir. Her ikisi de dünyadaki miatlarını doldurup öldükten sonra ellerinde ve avuçlarında ne varsa geride bırakırlar ve ölümlerinden sonra her ikisinin kabri ekil olarak birbirinden farksızdır. Buradan hareketle öyle bir mesaj verildi i söylenebilir; madem bu iki farklı vasfa sahip olan ki iler, öldükten sonra her eylerini geride bırakacaklar, ölümden sonra dünyevî olarak aralarında hiç bir fark kalmayacak ve içinde medfun buldukları kabirleri de ekil olarak aynı olacak, o halde ki inin ya antusunda orta bir çizgi takip etmesi gerekir. Ne a ırı cimrilik yapıp servetinden faydalanmadan dünyadan göç etmesi, ne de a ırı israf edip daha faydalı yerde kullanabilece i servetini heba etmesi do rudur.

**

-3

*"Kesin olarak biliyorum ki, kişinin efendisi zelil olursa kendisi de zelil olur."*⁵⁴

air bu beytinde eni tesi Abdu'amr b. Mersed'i hicvetmektedir. Onu hicvederken aynı zamanda arkada ın ki i üzerindeki etkisini dolaylı olarak dile getirmektedir. air bu beyit e, bir kimsenin arkada ı kötü oldu u zaman o arkada ın etkisiyle ki inin de kötü olaca ına vurgu yapmaktadır. Ki inin kendisine rehber ve arkada ı olarak seçti ine dikkat etmesi ve kendisini aziz kılacak ki ilerden arkada seçmesi gerekti inin mesajını vermektedir. Onun bu beyitle verdi i mesaj a a ıdaki hadisi erife anlam olarak uygundur:

-4

*"Kişi arkadaşının dini üzeredir. O halde herkes kiminle arkadaşlık yaptığına baksın."*⁵⁵

**

-5

*"Kendini kma, beni değil. Yaraları tedavi et, tehditler savurma."*⁵⁶

53 Tarafe, a,g,e, s. 34

54 Tarafe, a,g,e, s. 75

55 Tirmizî, Zuhd, 45

56 Tarafe, a,g,e, s. 65

Tarafe, bu beyit e ki inin, olumsuz durumlarda kar ıdakinden ziyade kendisinde kusur araması gerekti inin altını çizmektedir. Tahrik edici olaylar kar ısında insanlara farklı tepkiler göstererek tehditler savurmak yerine, ki inin kendi nefesine hâkim olup anlayı ve sabır göstermesi, olaylara sükûnetle yakla ıp muhataplarının gönüllerini ho tutup sıkıntılarına ortak olarak onların yaralarına merhem olması gerekti ini ifade etmektedir.

Bu beyit a a ıdaki ayet ile örtü mektedir:

-6

“İyilikle kötülük bir olmaz, Sen (kötülüğü) en güzel bir şekilde önle. O zaman seninle arasında düşmanlık bulunan kimse, sanki candan bir dost olur.”⁵⁷

**

-7

“Üzerinizde bulunan hakları, sahiplerine verirsiniz sövülmekten kurtulursunuz. Zira kerem sahibinin değerlerine saldırılırsa gazaba gelir.”⁵⁸

Tarafe, bu iirinde ki ilerinin haklarına riayet edilmesinin gerekti ini, ba kasının hakkına el uzatanın hak sahibi tarafından yerilip sövülece ini ifade etmektedir. Zira hakkına tecavüz edilen kimse her ne kadar iyi ve kerem sahibi de olsa, hakkı elinden alındı ı zaman gazaba gelecek, anlık öf eyle kendisine yakı masa bile kar ısındakine uygun olmayan davranı lar sergileyebilecektir.

**

-8

“Sonunda şer gördüğün iyilikte ve dik kafalıktan sonra sana gelen muhatapta hayır yoktur.”⁵⁹

Tarafe, burada iki önemli noktaya kendine özgü üslubuyla vurgu yapmaktadır. Birincisi, yapılan iyili in halisane olması gerekti inin imasında bulunarak sonucu er ve minnet olan iyili in, iyilik olmadığını söylemektedir.

ikincisi, dik kafalılık ve laf dinlemeyen ki i ile muhatap olmamak gerekti ine ve ondan bir eyler elde edilemeyece inin mesajını

57 Fussilet suresi, 41/34

58 Tarafe, a,g,e, s. 14

59 Tarafe, a,g,e, s. 40

vermektedir. Zira onun dik kafalı ı ve laf dinlememesi onun olumsuz fiiller sergilemesine sebep olmaktadır.

u ayet, anlamca beyit e vurgu yapılan hususlardan ilkiyle örtü mektedir:

-9

“Ey îman edenler! Sadakalarınızı başa kakıp eziyet vermekle iptal etmeyin.”⁶⁰

3 Sosyal Ya am le İgili Hikmetli İirleri

**

-10

“Bir ihtiyaca binaen birini gönderirsen işi bilen birisini gönder ve ona tavsiyelerde bulunma”.⁶¹

Tarafe, bu beyit e u mesajı vermiştir. Birisi bir konu hakkında bilgi almak üzere gönderilece i zaman, i i iyi bilen kimselerden seçilmesi ve onu etkileyecek tavsiyelerde bulunulmaması gerekir. Zira i i bilen, tecrübeli ki iyi göndermek i in sa lıklı yürümesini sa larken, tavsiyeler de bulunulmaması da ki inin kendi tecrübelerini daha iyi ve sa lıklı bir ekilde kullanmasına olanak tanır.

**

-11

“Günün birinde, öğüt veren biri sana yaklaştığında, ondan uzaklaşma ve onu da kendinden kaçırma.”⁶²

Tarafe, bu beyit e iyili i tavsiye eden kimselere her zaman yakın olmak, onlarla arkadaşlık kurmak gerekti ini söyleyerek insanın tavsiyelere açık olması ve iyili i tavsiye edenler ile zaman geçirmek gerekti ini ifade etmiştir. Çünkü böyle ki iler ile arkadaşlık kurmak ve onların tavsiyelerini dinlemek insanlara yaptığı hataları gösterir ve hatalarından vazgeçmesine yardımcı olur.

**

-12

“Bir konuda çıkmaza girersen, zeki birisine danış ve onun sözünden çıkma”.⁶³

air bu beyit e yapılacak olan bir konuda fazla deneyimli olunmadı ı

60 Bakara 2/264

61 Tarafe, a,g,e, s. 59

62 Tarafe, a,g,e, s. 59

63 Tarafe, a,g,e, s. 59

takdirde i in erbabı ve akıllıca hareket eden kimseye danılması gerektiğini ve yapılan tavsiyelere uyulmasının gerekliliğini ifade etmektedir. Akıllı, muhakemesi güçlü olan ve ileri görüşlü kimseler ile istişare etmek, yapılacak işte pişmanlık duymaktan kurtarır ve ba arlıklı olmayı sağlar. Bu beyit a a lıdaki ayeti kerime ile anlamca örtü mektedir:

- 13

*"(Yapacağım) işlerde onlara danış, bir kere de azmettin mi, artık Allah'a dayan. Muhakkak ki Allah kendine dayanıp güvenenleri sever."*⁶⁴

**

- 14

"Hak sahibinin hakkını eksiltme. Zira düşmanlık hak eksikliğinden ortaya çıkar".⁶⁵

Tarafe, bu beyit e bir nevi akrabaları tarafından u radı ı haksızlıklar neticesinde kazandı ı adalet duygusunu ifade etmekte ve ba kalarının hakkına riayet edilmesi hususundaki hassasiyetini ortaya koymaktadır.

air bu mısradaki hak sahibinin hakkının eksiksiz teslim edilmesi gerektiğini söyleyerek ba kasının hakkına geçmenin insanlar arasında dü manlı a sebebiyet vereceğini uyarısında bulunmaktadır.

**

- 15

*"Kesin olarak bilmediğin bir şeyi, herhangi bir mecliste asla söyleme."*⁶⁶

Tarafe, bu beyit e bilginin sa lamlı ının gerekliliğine dikkat çekmi ve bir ortamda yapılacak olan konu manın veya verilecek bir bilginin iyice öğrenilmesi ve aslının iyice araştırılması gerektiğini uyarısında bulunarak sanki öyle demektedir: Kesin olarak bilmediğin bir konuyu herhangi bir mecliste dile getirme. Zira sa lam bilgiye dayanmayan bir konuyu ortaya atıp onu ba kalarına aktarmak, dedikodu ve iftira gibi olumsuzluklara yol açıp yanlış bilgilendirmeye sebep olur.

**

- 16

"Sözünü söyleyene (ehline) isnat et, zira güven sözünü ehline nispet etmektedir".⁶⁷

Bu beyit e ortaya atılan bir sözün, bilgi sa lamlı ı açısından ehline nispet

64 Ali ' mran suresi, 3/159

65 Tarafe, a,g,e, s. 59

66 Tarafe, a,g,e, s. 59

67 Tarafe, a,g,e, s. 59

edilerek aktarılmasının gereklili ine dikkat çekilmektedir. Sadece sahibine nispet edilen ifadenin daha fazla itibar görece inin altı çizilmektedir. Aksi halde kayna ı belli olmayan bir sözün bilgi de eri olsa bile nispet edileni belli olan bir ifade kadar de eri olamaz. Nitekim hadis ilminde de hadisin muteber olmasında hadisin Hz. Peygambere (s.a.v.) nispet edilmesi büyük bir önem arz etmektedir.

**

-17

*"Aşırı hırslı olma; zira nice hırslular vardır ki; hırslarından dolayı helak olmuşlar."*⁶⁸

air, bu beyit e istekleri elde etme hususunda hırstan uzak durulması gerekti ini ifade ederek a ır hırslın, yapılacak olan i leri olumsuz etkileyece i ve a ır hırs göstermenin, insanın helak olmasına sebep olabilece i mesajını vermektedir.

Onun bu beyiti, Hz. Peygamberin (s.a.v.) u hadisi ile örtü tü ünü söylemek mümkündür.

:

-18

Ka'b bnu Mâlik (r.a.) anlatıyor: *"Resulülullah (s.a.v.) buyurdular ki; Bir sürüye salınan iki aç kurdun sürüye verdiği zarar, kişinin mal ve şeref hırsıyla dinine verdiği zarardan daha fazla değildir."*⁶⁹

**

-19

*"Akli dengesi yerinde olmayan nice gençler vardır ki siması insanların hoşuna gider."*⁷⁰

**

-20

*"İşin hakikatini ve değerlisini sana getirebilen bir başkasını da ahmak zannedersin".*⁷¹

Tarafe, bu iki beyit e insanların dı görünü üne bakarak de er yüklenmemesinin gereklili ine vurgu yaparak öyle demektedir. "Bir takım insanlar vardır ki onların dı görünü ü senin ho una gider, fakat

68 Tarafe, a,g,e, s. 59

69 Tirmizî, Zuhd, 43

70 Tarafe, a,g,e, s. 60

71 Tarafe, a,g,e, s. 60

göründükleri gibi akıllı ve ahsiyetli de ildirler. Bir ba kasnıf insanları akılsız ahmak zannedersin, fakat onlar göründüklerinin aksine akıllı ve maharetli ki ilerdir". Bu beyit anlam olarak u hadisi erif ile örtü mektedir:

-21

"Allah sizin dış görünüşünüze ve mallarınıza bakmaz. Ama o, sizin kalplerinize ve işlerinize bakar."⁷²

**

-22

"Akrabalardan gelen zülüm, kişiye keskin bilenmiş Hint kılıcının darbesinden daha acı vericidir."⁷³

Tarafe, bu beyit e akrabaları tarafından u radı ı haksızlıkların verdi i acıyı dile getirerek akrabaları tarafından yapılan zülüm ve haksızlıkların çok acı verici oldu unu, onun verdi i acının bilenmi keskin Hint kılıcının darbesinden bile daha fazla oldu unu ifade etmektedir. Zira ki i zulme u radı ı zaman, yakınlarının onun yardımına ko masını ve içinde bulundu u sıkıntıdan kurtulmasına yardımcı olmalarını umarken, tam tersine onlardan gelen zülüm onu hayal kırıklı ına u ratacak ve etrafında ona yardım edecek kimse bulamadı ı takdirde büyük sıkıntı ve aclara maruz kalacaktır.

**

-23

"Uzun zaman gecikse bile iyi, iyidir; kötü ise saklayıp muhafaza ettiğin şeylerin en çirkinidir."⁷⁴

Tarafe, bu beyit e iyili in gerçekte ece i zaman uzak olsa bile iyilik iyiliktir diyerek yapılacak olan iyili in neticesi geç bile olsa iyili in de erini yitirmeyece ini ve iyili in terk edilmemesi gerekti ini mesaj olarak vermektedir. Kötülü ün ise insanın hayatında yapabilece i en çirkin davranı oldu unu kendine özgü üslubuyla dile getirmektedir.

4 aya le İgili Hikmetli iirleri

**

-24

"Bazen küçük bir şey büyük bir olaya sebep olur, öyle ki bu yüzden durmadan kanlar akar."⁷⁵

72 Müslim, Birr, 33

73 Tarafe, a,g,e, s. 36.

74 Tarafe, a,g,e, s. 41.

75 Tarafe, a,g,e, s. 13.

Bu beyit Tarafe'nin amcalarının, annesini mirastan mahrum bırakmaları ve onlara haksızlık yapmaları neticesinde söyledi i beyitlerdendir. Bu beyit ile amcalarını tehdit etmeye çalı maktadır. İir bu beyit e bütün büyük i lerin, küçük ba langıçlarla olaca ının mesajını vererek ufak bir olumsuzlu un büyük felaketlere neden olabilece ini, küçük bir tartı manın büyük kavgalara ve uzun bir müddet kan döken sava lara sebep olabilece ini dile getirmektedir. Tarafe, bu beyit ile bir nevi insanın ufak bir menfaat elde etme u runa, büyük felaketlere sebep olabilecek davranı lardan uzak durması gerekti ini ve böyle davranı ların telaf si mümkün olmayan kötülöklere sebep olabilece inin mesajını vermektedir.

5 Arkada lık le İgili Hikmetli İirleri

**

-25

“Kötülükten uzak durmayan kimseyle samîmî olman, uyuzun sağlıklılıya hastalığına bulaştırdığı gibi sana kötülük bulaştırır.”⁷⁶

**

-26

“Kişinin nasıl olduğunu değil kiminle arkadaş olduğunu sor, zira herkes arkadaş olduğu kişiye uyar.”⁷⁷

İir, bu beyitlerde insanın arkada seçerken dikkatli olması gerekti ini ve iyi arkada seçmenin önemli oldu una uyarıda bulunmaktadır. Tarafe'nin bu beyit e öyle bir mesaj vermeye çalı tı ı söylenebilir. Arkada ın birey üzerinde büyük etkisi vardır. Ki inin arkada ı iyi oldu unda ondan olumlu olarak etkilenir ve iyi olma yolunda mesafe kat eder. Aynı ekilde arkada ı kötü oldu unda onun etkisiyle kötü yolun yolcusu olur ve hayatını kötü olarak ya ar. Bu beytin verdi i mesajla a a ıdaki hadisi erif'n verdi i mesaj örtü mektedir.

-27

“Kişi arkadaşının dini üzeredir. O halde herkes kiminle arkadaşlık yaptığına baksın.”⁷⁸

**

-28

“Sevgin ile dostuna fayda, zorluklarla da düşmanına zarar vermezsen bırak git.”⁷⁹

76 Tarafe, a,g,e, s. 14.

77 Tarafe, a,g,e, s. 41.

78 Tirmizî, Zühd, 45.

79 Tarafe, a,g,e, s. 40.

air, bu beyit e bir kimsede iki vasfın bulunması gerekti ine vurgu yapmaktadır. Bunlardan birincisi, ki inin sevgisi ile dostlarına yakın olması ve onlara muhabbetiyle muamele ederek faydalı olması; ikincisi, dü mana kar ı kahredici olabilmesidir. Tarafe, zımnen bu iki haslete sahip olan ki ilerın güven verebilen kimseler oldu unu ve bunlar ile yakınlık kurulabilece i mesajını vermektedir.

**

-29

“İnsanlarla iyi geçin, onlara havlayıp saldıran köpek olma.”⁸⁰

nsanlar ile iyi geçinen herkes tarafından be eni kazanaca ndan ve toplum içerisinde de er elde edece inden air, bu beyit e insanlar ile iyi geçinilmesi gerekti ini, muamelede geni ahlak sahibi olunması gerekti ini ifade etmektedir. Toplumla iyi geçinmeyen ve etrafına yok yere saldırarak rahatsız eden kimseleri de saldırgan bir köpe e benzeterek onların de er kaybeden ve toplum nezdinde itibar görmeyen ki iler oldu unu ifade etmektedir.

6 Di er Konular le İlgili Hikmetli iirleri

**

-30

“Ömrüne yemin ederim ki ne yapacağım iş hususunda gündüzüm karanlıktır ne de içinde yaşadığım gecem (içinde bulunduğum olumsuzluk) ebedidir.”⁸¹

Tarafe, bu beyit e ki inin ba ına gelebilecek sıkıntılara kar ı dayanıklı olmasının gereklili i ve onların bir gün bitece ini bilip dert etmemek gerekti i mesajını öyle vermektedir: Ben bir eyi yapmaya niyetlendi imde onu sonuna kadar yaparım, olumsuzlukla kar ıla tı ım zaman da onu sabırla kar ırlarım ve bu yüzden herhangi bir olumsuzluk, gece uykularımın kaçmasına sebebiyet vermez. Çünkü her sıkıntının geçici oldu unu bilirim ve kendimi sıkıntıların akıntısına bırakmamın bir netice do urmayaca ını bilirim. Her birimizin, kar ıla tı ı olumsuzluklara kar ı azimli olup akıllıca davranması lazım gelir ki içinde bulundu u olumsuzlukların üstesinden gelebilsin.

Tarafe, bu beyitiyle bir nevi (içinde bulunan durumun devam etmesi imkânsızdır) kuralını hatırlatmaya çalı maktadır.

80 Tarafe, a,g,e, s. 57.

81 Tarafe, a,g,e, s. 38.

** -31

** -32

"Günler, sana bilmediğin şeyleri gösterecek ve ücretini vermediğin kimseler sana haberler getirecektir."

"Kendisiyle alışverişte bulunmadığın ve görüşme zamanı tayin etmediğin kimse sana haberler getirecektir".⁸²

Tarafe, bu beyit e, üstü kapalı olarak u mesajı vermeye çalışmaktadır. Sa a sola ba vurarak ö renmek istenilen bazı sıradan konuları ara tırarak zamanı bo una harcamamak lazım. Daha önemli meseleler dururken zamanla kendili inden ortaya çıkabilecek konular ile zihni me gul etmemek ve bazı meseleleri ö renmeye çalış maktasabırlı olmak gerekir. Zira bilinmeyen bazı konular zamanı elince ortaya çıkacaktır, i in ehli olup görevlendirilmeyen ki iler tarafından bu konular zamanla haber verilecektir.

Hız. Peygamber, (s.a.v) Tarafe'nin bu beytini mesel olarak kullanımı ve bu beyti duyunca onun, nebilerin sözlerine benzedi ini söylemi tir.⁸³

** - 4 -33

"Kimin başına günün birinde bela ve musibet gelirse, zengin mi fakir mi olduğu ortaya çıkar."⁸⁴

Tarafe, bu beyit e bir nevi iyi dostun dar günde belli olaca ının mesajını vererek öyle demektedir: Bir gün, birisinin ba ına bela ve musibet geldi inde ve yardım talep et i inde, yardım talep edilen ki inin gönlünün zengin mi fakir mi oldu u ortaya çıkar. öyle ki ki inin hali vakti yerinde oldu u zaman dostu çok olur, fakat sıkıntılı ve darda olan ki inin dostları az olur. Öyleyse dara dü üldü ü zaman dostlu unu devam et iren ve sıkıntılarını payla an gerçek dost ur.⁸⁵

Sonuç

Her air, şiirinde kendisine özgü üslup kullanmaktadır. Tarafe'nin de

⁸² Tarafe, a,g,e, s. 38-39.

⁸³ el-Endelusî, Ahmed b. Muhammed b. Abdurabih, *el-İkdu'l-ferîd*, (thk. Müf d Muhammed Kuma - ha), Beyrût, 1983, III, 78; el-Muttaki, Alauddîn Ali b. Hüsamuddîn, *Kenzü'l- ummâl fî süneni'l- akvâl ve'l-ef'âl*, Müessesetü'r-Risale, 1981, III, 286.

⁸⁴ Tarafe, a,g,e, s. 57.

⁸⁵ e - entemerî, a,g,e., s. 135

irlerinde, kendisine özgü bir üslûbu vardır. Çalı maya konu edildi imiz hikmet içerikli irlerinde de bu üslup özgünlü ünü görmek mümkündür. Onun özgün üslubunu maddeler halinde öyle özetleyebiliriz:

1- airin, irlerindeki hikmet içerikli olarak de erlendirdi imiz beyitler, kendisinden önce ve sonra bulunan beyitler ile anlam uyumu bakımından siyak ve sibak ili kisi içerisinde dirler.

2- air, ço u zaman hikmetli beyitlerini içinde bulundu u hayat artlarının etkisiyle söyledi i için bu beyitleri, içinde bulundu u sıkıntılar ile irtibatlı olarak dile getirir.

3- Tarafe'nin, irlerinde hikmet içerikli ifadeler, genel olarak pe pe e iki veya üç beyit e bulunur. Onun irlerinde üç beyti a an hikmetli iirlere nadiren rastlanabilir.

4- Hikmetleri söylemede, kendi maharetini ortaya koymaktan ziyade, hayatında ya adı ı sıkıntılar ba lamında hikmetli ifadeler kullanır ve bu hikmet içerikli ifadelerden sonra ya adı ı sıkıntılar anlatan beyitleri zikreder.

Kaynakça

- Ahmed el- skenderî-Ahmed Emin-Ali el-Cârim-Abdulaziz el-Bi rî-Ahmed Dayf, *el-Mufassal fi târîhi'l-edebi'l-arabî*, Dâru'l- hyai'l-'Ulûm, Beyrut, trs. el-A'lem e - entemerî, Ebu'l-Haccâc Yûsuf b. Süleyman b. sa, *Şerhu Divâni Tarafe*, Beyrut, 2000
- Altıparmak, Ö. Faruk, *Hikmet ve Felsefe İlişkisi*, Harran Üniversitesi lahiyat Fakültesi Dergisi, 2003, sayı: 5
- el-Buharî, Ebu Abdillâh Muhammed b. smail, *el-Cami'u's-sahih*, Beyrût, trs. Cemil Sa'liba, *el-Mu'cemu'l-felsefi*, Beyrût 1992
- Cevat, Ali, *el-Mufassal fi târîhi'l-arab kable'l-İslam*, Ba dat, trs,
- Cürçânî, Seyyid erif, *Kita.bu't-ta'rîfât*, (thk. Muhammed Sıddık el-Min evî), Dâru'l-fadile, trs.
- Demirayak, Kenan, *Arap Edebiyatı Tarihi I*, Fenomen yay., Erzurum 2012
- Demirayak, Kenan-Ceviz Nuret in-Yarıık, Nevzat, *Yedi Askı (Arap Edebiyatının Harikaları)*, Ankara Okulu Yay., Ankara 2013
- Ebu'l-Bekâ, Eyyub b. Musa el-Hüseynî el-Kûfî, *el-Külliyyât mu'cemun fi'l-mustalahât ve't-turuku'l-lugaviyye*, Müessesetü'r-risale, Beyrut, 1993

- el-Endelusî, Ahmed b. Muhammed b. Abdurabih, *el-İkdu'l-ferîd*, (thk. Müf d Muhammed Kumayha), Beyrut, 1983
- el-Fâhûrî, Hannâ, *Târihu'l-Edebi'l-Arabî*, (*el-edebu'l-Kadîm*), Dâru'l-cil, Beyrut, 1998
- Firûzabâdî, Mecduddin Muhammed b. Yakûbel-Kâmûsu'l-muhît, Müessesetu'r-risale, Beyrut, 1998
- Furat, Ahmet Suphi, *Arap Edebiyatı Tarihi*, Edebiyat Fakültesi Basımevi, stanbul 1996
- bn-i Hacer, Ahmed el-Askalânî, *Fethu'l bâri şerhu Sahihi'l-Buhârî*, Beyrut, 1996
- bn-i Kuteybe, Ebu Muhammed Abdullah b. Müslim, *eş-Şi'r ve ş-u'arâ*, Beyrut, 1985
- bn-i Mâce, Muhammed b. Yezîd el-Kazvinî, *Suneni İbn-i Mâce*, (thk. Muhammed Fuad Abdalbaki), Dâru'l-Fikir, Beyrut, trs.
- bn-i Manzûr, Ebu'l-Fadl Cemalüddîn Muhammed b. Mükerrerem, *Lisânü'l-'arab*, Dâru Sadır, Beyrut, trs.
- bn Re ik, Ebu Ali el-Hasan, *el-'Umde fi mehasini's-ş-i'ri ve âdâbihi ve nakdihî*, (thk. Muhammed Muhyeddîn Abdulhamid), Beyrut, 1981.
- rfañ el-A kar, Gâzî Taleymât, *Târihu'l-edebi'l-arabî*, Dâru'l-Fikir, Beyrut, 2007.
- el- sfehânî, Ebu'l-Kasım Ra ib el-Hüseyn b. Muhammed, *el-Mufredât fi elfâzi'l-Kur'an*, Mektebetu Nezzâr Mustafa, trs.
- ler, Emrullah, *Tarafe b. Abd*, D A, stanbul, 1992
- Kırkız, Mustafa, *Züheyr b. Ebi Sülma ve Hikmet*, Basılmamı Yüksek Lisans Tezi, anlıurfa, 1998
- el-Kure î, Ebu Zeyd Muhammed b. Ebi'l-Hat ab, *Cemheretu eş'âri'l-'Arab*, (thk. Ali Muhammed el-Bicâvî), Nehdat-u Mısır, trs.
- Kutluer, lhan, *Hikmet*, D A, stanbul, 1992
- el-Mut aki, Alauddîn Ali b. Hüsamuddîn, *Kenzü'l- ummâl fi süneni'l-akvâl ve'l-ef'âl*, Müessetu'r-Risale, 1981.
- er-Raf 'î, Mustafa Sadık, *Târîhu âdâbi'l-Arab*, Dâru'l-Kutubi'l- İmiyye, Beyrut, 2000
- er-Razî, Muhammed b. Ebû Bekr, *Muhtâru's-sıhah*, Daru'l-Kutubi'l-Misriyye, Beyrut. 1967.

- Sa'id el-Afgânî, *Esvâku'l-'arab fi'l-cahilye ve'l-islâm*, Beyrut, 1993
- e - inkîti, Ahmed Emin, *el-Muallakâtu'l-aşr ve ahabâru şuarâiha*, Dâru'n-Nasr, trs.
- Tarafe b. el-'Abd b. Sufyan b. Sa'd b. Mâlik, *Divanu Tarafe*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 2003
- et-Tirmizî, Muhammed b. sa, *el-Cami'u's-sahih*, (thk. Ahmed Muhammed akir), Beyrut, trs.
- ez-Zevzenî, Ebu Abdillâh el-Hüseyni b. Ahmed, *Şerhu'l-muallakâti'l-' aşri*, Dâru'l-Mektebeti'l-Hayat, Beyrut, 1983
- er-Zirikli, Hayruddîn, *el-A'lam*, Dâru'l- İm li'l-Melâyin, Beyrut 2002